

151. löggjafarþing 2020–2021.
Þingskjal 303 — 271. mál.

Umsögn Kirkjugarðasambands Íslands (KGSÍ).

Meðfylgjandi eru athugasemdir stjórnar KGSÍ við frumvarp til laga um breytingu á 7. gr. laga um kirkjugarða, greftrun og líkbrennslu, nr. 36/1993 með síðari breytingum, sem lagt var fram á Alþingi í nóvember síðastliðnum.

Lagagreinin, sem lagt er til að breytist, er í dag svohljóðandi:

7gr.

- Líkbrennsla hér á landi má eingöngu fara fram í stofnunum sem [sýslumaður] ¹⁾ löggildir.
- Búa ber um öskuna í þar til gerðum duftkerum sem skylt er að varðveita í kirkjugarði eða löggiltum grafreit, [sbr. þó 4. mgr.] ²⁾ Skal grafa kerin niður í grafarstæði eða leggja þau í leiði ef vandamenn, er greinir í 1. mgr. 47. gr., óska þess. Dýpt duftkersgrafar skal vera um 1 metri.
- Kirkjugarðsstjórn getur ákveðið sérstakan reit í kirkjugarði fyrir duftker og sé stærð hvers leiðis jafnan hin sama, um $\frac{1}{2}$ fermetri. Nöfn þeirra sem duft er varðveitt af í kirkjugarði skal rita á legstaðaskrá og kerin og grafirnar tölusettar, sbr. 27. gr. [Kirkjugarðsstjórn getur einnig afmarkað almennan reit í kirkjugarði, þar sem ösku látinna verði komið fyrir, án þess að grafarnúmers sé getið, en nöfn hinna látnu skulu færð í legstaðaskrá, sbr. 1. mgr. 27. gr.] ³⁾
- [[Sýslumaður getur heimilað] ⁴⁾ að ösku verði dreift yfir öræfi eða sjó, enda liggi fyrir ótvíræð ósk hins látna þar að lútandi. Óheimilt er að dreifa ösku á fleiri en einn stað sem og að merkja dreifingarstað. Sömuleiðis er óheimilt að geyma duftker fram að ráðstöfun þess annars staðar en í líkhúsi. Duftker sem ætluð eru til dreifingar ösku skulu vera úr forgengilegu efni og brennd strax að lokinni dreifingu. [Um nánari reglur um dreifingu ösku látins manns fer samkvæmt reglugerð ⁵⁾ settri með heimild í 1. mgr. 50. gr.] ⁶⁾
- [Ráðherra er heimilt að ákveða að leyfi til dreifingar ösku látins manns skv. 4. mgr. verði á hendi eins sýslumanns.
- Ákvarðanir sýslumanns samkvæmt þessari lagagrein eru kærnanlegar til ráðuneytis.] ⁷⁾

Ófyrirséðar og varhugaverðar breytingar

Frumvarpið sem lagt er fram á þingskjali 303 gerir ráð fyrir að varðveisla og dreifing á ösku látinna einstaklinga verði gefin fjáls og að felldar verði úr lögunum takmarkanir og skilyrði sem nú gilda um varðveislu og dreifingu slíkrar ösku. Eina skilyrðið sem þar er sett fram er að virða skuli ósk hins látna um hvar og hvemig öskunni skuli dreift eða hún varðveitt. Ekki virðist gert ráð fyrir að slík dreifing geti stangast á við önnur lög, t.d. um hollustuhætti.

Kirkjugarðasambandið telur breytingarnar sem frumvarpið boðar varhugaverðar og að þær geti falið í sér ófyrirséðar og óæskilegar afleiðingar. Við teljum rökstuðning í greinagerð ónákvæman og að hluta til rangan og teljum að málið hafi ekki fengið næga skoðun.

Kirkjugarðasambandið væntir þess að málið fái ítarlega og vandaða meðferð hjá Alþingi verði það tekið til afgreiðslu.

Takmarkanir felldar niður

Tillaga um breytingu á 2. mgr. laganna felur í sér að felld verði niður ákvæði um að skylt sé að varðveita duftker í kirkjugarði eða löggiltum grafreit en í þess stað verði kveðið á um að heimilt sé að grafa ker í grafarstæði eða leggja í leiði. Skyldan er afnumin en heimildin sem nú þegar er fyrir hendi kemur í staðinn.

Breyting sem lögð er til á 4.mgr. felur í sér að felld verði niður ákvæði um að sækja þurfi um heimild sýslumanns til að dreifa ösku látins yfir öræfi eða sjó en það ákvæði felur jafnframt í sér að óheimilt er að dreifa ösku sama einstaklings á fleiri en einn stað í senn. Þá er felld niður ákvæði 4. mgr. um að óheimilt sé að geyma duftker fram að ráðstöfun þess annars staðar en í líkhúsi. Í staðinn kemur ný málsgrein svohljóðandi: „Virða ber ósk hins látna um hvar og hvernig ösku er dreift eða hún varðveitt sé ósk hins látna sú að askan sé ekki jarðsett. Um nánari reglur um dreifingu ösku látins manns fer samkvæmd reglugerð settri með heimild í 1.mgr. 50.gr.“

Með slíkri breytingu á lögum verður ekki annað séð en að hægt verði að geyma ösku látinna og/eða dreifa henni hvar sem er án takmarkana. Þannig geti askan hafnað á arinhillu eða í geymslu aðstandenda um ókomna tíð. Þetta vekur spurningar um hvort framvegis verði jafnvel hægt að dreifa ösku innan skipulagðra svæða í þéttbýli til dæmis í íbúðahúsa- eða í almenningsgördum. Ekki er að sjá að gert sé ráð fyrir að nöfn látinna verði færð í legstaðaskrá eða að skráð verði grafarnúmer eða staðfesting sem hægt verði að vísa til vilji síðari kynslóðir kynna sér hvar jarðneskum leifum tiltekins einstaklings var fyrirkomid. Þess má geta að forsvarsmenn kirkjugarða í Danmörku nefna það sem eitt algengasta umkvörtunarefni við dreifingu ösku látinna þar í landi, að aðstandendur eru ekki allir sáttir og iðrast þess að ösku ástvina hafi verið dreift og að ekki sé hægt að vitja þeirra á ákveðinn stað.

Sátt um núverandi fyrirkomulag

Starfsmenn kirkjugarðanna verða ekki varir við annað í störfum sínum en að almenn sátt ríki um núverandi lög og framkvæmd þessara mála þ.e. jarðsetningu í kirkjugarði og heimild til að dreifa ösku á sjó eða í óbyggðum (utan skipulagðra svæða). Ekki hafa borist bréf, tölvupóstar né símtöl um nauðsyn þess að rýmka heimildir um dreifingu ösku eða um breytingar á skipulagi jarðsetninga í kirkjugarði. Þrátt fyrir það hefur verið haldið áfram að þróa og fjölga möguleikum til öskudreifingar innan ramma núgildandi laga. Þannig hefur verið boðið upp á sérstakan dreifilund í Fossvogskirkjugarði þar sem hægt er að dreifa ösku á grænt svæði án þess að setja upp minningarmark. Í þeim tilvikum er nafn hins látna hins vegar ávallt skráð í legstaðaskrá garðsins.

„Frjáls“ dreifing

Í frumvarpinu er lagt til „að dreifing jarðneskra leifa verði gefin frjáls“. Oljóst er hvað átt er við með því? Lík sem ekki er brennt telst jarðneskar leifar þess sem grafinn er í kistu. Í greinagerð með frumvarpinu er jafnvel gengið enn lengra og fullyrt að á Norðurlöndum þekkist sérstakir skógar fyrir „dreifingu líkamsleifa“. Væntanlega er hér átt við duft eftir brennslu, en orðaval bendir til að orðalag hafi ekki verið gaumgæft nákvæmlega við samningu frumvarpsins.

Í greinagerð frumvarpsins er fullyrt að víðast hvar í nálægum löndum sé dreifing ösku ekki takmörkuð eins mikið og hér hvað varðar staðsetningu eða auðkenningu slíkra

dreifingarstaða. Tekið er fram að á Norðurlöndunum séu ákveðin skilyrði fyrir dreifingu ösku en þau séu almennt rýmri en hér tíðkist. Alla jafna þurfi að tilkynna og/eða upplýsa um dreifingarstað ösku sem geti verið eftir atvikum háð leyfi stjórnvalda eða eiganda/umráðamanns lands. Hér gætir nokkurrar ónákvæmni.

Svör frá Norðurlöndum

Fyrirspurn Kirkjugarðasambandsins til systurstofnana á Norðurlöndum leiðir í ljós að blæbrigðamunur er á regluverki um varðveislu og dreifingu ösku látinna í löndunum fimm en hvergi hefur verið gengið eins langt í að slaka á regluverkinu og þetta frumvarp leggur til að gert verði hér á landi. Reglur um hvar má dreifa ösku látinna eru nokkuð áþekkar í dag á Norðurlöndum:

- Í Danmörku má einungis dreifa ösku yfir opið haf.
- Í Svíþjóð má dreifa ösku yfir óbyggðir, haf, stór vötn og stærri vatnsföll.
- Í Noregi má dreifa ösku yfir óbyggðir, haf og firði.
- Í Finnlandi má dreifa ösku í skógum, yfir haf, vötn og á eigin landareign.
- Á Íslandi má dreifa ösku yfir óbyggðir eða haf.

Á öllum Norðurlöndum eru í gildi lög og reglur um hvernig fara skuli með ösku látinna, hvort sem henni er dreift eða hún jarðsett. Mælt er fyrir um hvernig duftker skuli nota og alls staðar er gert ráð fyrir aska sé varðveitt í líkbrennslustöð eða kirkju þar til henni er endanlega fyrirkomið og sækja þarf um sérstakt leyfi til öskudreifingar. Þá gilda alls staðar reglur um hve langur tími má líða frá bálför og þar til ösku er endanlega fyrirkomið og er það allt frá nokkrum mánuðum til eins árs.

Þrátt fyrir að leitað hafi verið upplýsinga hjá Kirkjugarðasambandi Norðurlanda (NFKK) hefur ekki tekist að finna stað þeirri fullyrðingu í greinagerð frumvarpsins að á Norðurlöndunum þekkist að „...sérstakir skógar séu fyrir dreifingu líkamsleifa og þar megi setja upp minningarskjöld sem ættingjar geta svo vitjað og viðhaldið.“

Lítill eftirspurn

Öskudreifing var samþykkt á Alþingi 8. apríl 2002. Á þeim rúmu 17 árum (2002-2019) sem síðan eru liðin hafa alls 133 skráningar um öskudreifingu borist inn á www.gardur.is á þessum tíma en það jafngildir 7,4 beiðnum á ári. Á þessu tímabili létust 35.956 hér á landi og eru öskudreifing aðeins 0,37% af heild.

Frá síðustu aldamótum hefur hlutfall bálfara á Íslandi aukist mikið og voru þær um 43,7% allra útfara árið 2019 á sama tíma og hefðbundnum greftrunum fækkaði.

Staðreyndimar ríma ekki við þann rökstuðning sem settur er fram í greinagerð frumvarpsins en þar segir: „Töluverðar breytingar hafa orðið á málaflöknum á síðustu árum hvað við kemur öskum einstaklinga um hvað beri að gera við jarðneskar leifar.“ Ekki er ljóst hvað hér er átt við. Ekki verður séð að knýjandi þörf sé á þeirri róttæku breytingu sem frumvarpið boðar. Leiðarljós við meðferð þessa máls hjá Alþingi hlýtur að vera að tryggja að farið verði með ösku látinna af virðingu og að minning þeirra sé í heiðri höfð.

Brýn mál biða úrlausnar – öfug forgangsröðun Alþingis

Kirkjugarðasambandið bendir á önnur og brýnni verkefni sem þarfnast úrlausnar svo sem að taka þarf ákvörðun um framtíðarfyrirkomulag bálstofureksturs í landinu. Aðeins ein bálstofa er nú í landinu í Fossvogskirkju og er búnaður hennar gamall og þarfnast endurnýjunar en það mun kalla á mikla fjárfestingu. Varlega er áætlað að kostnaður við slíka fjárfestingu geti numið rúmlega milljarði króna og því vart á færi annarra en opinberra aðila að fjáramagna slíkt og reka til framtíðar eins og reyndin er annars staðar á Norðurlöndum.

Loks má benda á að drög að nýju frumvarpi um kirkjugarða, greftrun og líkbrennslu hafa legið fyrir í dómsmálaráðuneytinu í mörg ár og hefur stjórn KGSÍ veitt umsögn um það oft en einu sinni. Að mati Kirkjugarðasambands Íslands væri eðlilegt að ljúka heildarendurskoðun á lögnum og mætti þá um leið og í samhengi hlutanna ræða rýmkaðar heimildir til öskudreifingar.

Reykjavík 6. janúar 2021.

F.h. stjórnar KGSÍ,

Þórsteinn Ragnarsson, formaður
Kirkjugarðasambands Íslands.